

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.19>**Ольга Бурлака,***докт. юрид. наук, доцент,
професор кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ Й ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СІМ'Ї, ДИТИНСТВА, МАТЕРИНСТВА ТА БАТЬКІВСТВА

У статті на основі аналізу низки наукових позицій щодо тлумачення термінів «захист» і «соціальний захист» запропоновано авторське визначення поняття «соціальний захист сім'ї, дитинства, материнства та батьківства». Наголошено, що соціальний захист має розглядатися як категорія, що відображає сукупність відносин, які складаються в суспільстві з приводу виробництва, розподілу й перерозподілу суспільного продукту з метою забезпечення адекватної соціальної адаптації й інтеграції індивідів, не здатних самостійно справитися з негативною дією соціальних ризиків. Виокремлено основні ознаки соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства, а саме: має системний характер; притаманний комплексний характер; упроваджується через економічні, правові, фінансові, організаційні заходи; має чітко визначену мету – забезпечення добробуту та матеріального, психологічного, фізичного благополуччя сімей із дітьми, багатодітних, неповних і малозабезпечених сімей, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів з дитинства й дітей-інвалідів; реалізується уповноваженими на те державними органами, установами, соціальними службами, організаціями, тощо; в основі соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства лежить система ризиків: малозабезпеченість, сирітство, інвалідність, багатодітність, тощо; найбільш поширеними видами соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства є допомоги, соціальні послуги, соціальні пільги. Зроблено висновок, що під соціальним захистом сім'ї, дитинства, материнства та батьківства варто розуміти систему економічних, організаційно-правових, фінансових заходів, які спрямовані на забезпечення належного життєвого рівня для сімей з дітьми, багатодітних, неповних і малозабезпечених сімей, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів, надання їм соціальної допомоги й соціальної підтримки, встановлення гарантій, пільг, компенсацій унаслідок виникнення відповідних соціальних ризиків (малозабезпеченість, сирітство, інвалідність тощо) з метою їх подолання чи пом'якшення.

Ключові слова: захист, соціальний захист, дитинство, материнство, батьківство, системність, комплексність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним напрямом у формуванні соціальної політики держави є соціальний захист. Початок його розвитку сягає особистої доброчинності, якою характеризувалося людське суспільство з доісторичних часів. Вияв доброчинності, з одного боку, був вираженням природного співчуття й підтримкою особистого авторитету, а з іншого – адекватною відповіддю на суспільні потреби. З перших кроків цивілізації, коли родина, домогосподарство були основним виробничим осередком у суспільстві, цілком логічним було покладення турботи про непрацездатних та інших членів сім'ї, а в разі скрутного становища цілої родини або самотньої людини на громаду.

Захист нужденних здійснювався у формі індивідуальної та громадської благодійності в тих випадках, коли йшлося про виживання окремої людини чи цілої родини [1, с. 150]. Тож соціальний захист є одним із пріоритетних завдань нашої держави, мета якого полягає в підтримці осіб, які потрапили в складні життєві обставини, підвищенні й забезпеченні належного рівня життя як окремої сім'ї, так і населення загалом шляхом надання соціальних допомог, соціальних і реабілітаційних послуг, запровадження різного роду пільг, компенсацій, встановлення гарантій, проведення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю тощо.

Теоретичні й практичні аспекти соціального захисту населення, а також окремо

соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, соціального захисту інвалідів, малозабезпечених сімей, сімей з дітьми досліджували в працях такі вчені, як Н. Болотіна, К. Бориченко, Е. Мачульська, К. Мельник, О. Потопахіна, С. Прилипко, С. Синчук, І. Сирота, Б. Сташків, Е. Тучкова, Н. Чередніченко, М. Чічкань, О. Чутчева, В. Шайхатдинов, І. Ярошенко та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць у сфері соціального захисту, комплексне дослідження поняття й особливостей соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства відсутнє в науці соціального забезпечення.

Метою статті є визначити поняття й особливості соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що соціальний розвиток і соціальний захист мають найважливіше значення для задоволення потреб і сподівань людей в усьому світі й для виконання обов'язків урядів і всіх секторів громадянського суспільства [2]. Необхідно зауважити, що поняття соціального захисту, на відміну від соціального забезпечення, є доволі новим, почало більш активно застосовуватися на початку ХХ століття. Тому в науці соціального забезпечення до сих пір точаться дискусії щодо співвідношення цих двох категорій, а також немає однозначної думки щодо пріоритетності їх використання.

У зв'язку з цим, перш ніж перейти до безпосереднього вивчення питання сутності соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства та з метою вирішення вищезазначеної проблеми, вбачаємо доцільним звернутися до етимології таких понять, як «захист» і «забезпечення». Так, наприклад, у Великому тлумачному словнику української мови забезпечити означає створити надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [3, с. 281]. Аналізуючи це визначення, можна прослідкувати, що поняття забезпечення визначається через гарантії, захист, охорону, тобто воно уособлює в собі всі ці категорії.

Так, наприклад, О. Мачульська під соціальним забезпеченням розуміє відносини, які виникають у процесі розподілу позабюджетних фондів, перерозподілу частини державного бюджету з метою задоволення потреб громадян, які знаходяться в скрутному матеріальному становищі та понесли додаткові витрати тощо [4, с. 7]. Слушною вважаємо думку Т. Гарасиміва, який стверджує, що соціальне забезпечення – це водночас і про-

голошена, і гарантована можливість забезпечити необхідні умови для повноцінного розвитку людини: в сім'ї, праці, відпочинку, управлінні, тощо [5, с. 18]. У свою чергу, Н. Шульга й С. Устинов під соціальним забезпеченням розуміють спосіб національного доходу з метою забезпечення певних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків. Також соціальне забезпечення представлене системою державних заходів щодо надання матеріальної допомоги з метою компенсації, зниження або запобігання негативному впливу соціальних ризиків на осіб, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування [6, с. 26; 7, с. 93]. Слушною вважаємо думку Н. Болотіної, яка під соціальним забезпеченням пропонує розуміти організаційно-правову діяльність держави, що спрямована на здійснення матеріального забезпечення, соціального утримання, обслуговування, надання медичної допомоги особі, які зазнали соціального ризику [8, с. 37–39].

Що ж до поняття «захист», то в Тлумачному словнику української мови «захищати» означає обороняти, охороняти кого-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних та ін. дій; оберігати, загороджувати, укривати кого-, що-небудь, від чогось шкідливого, небажаного, небезпечного; пильно стежити за недоторканістю чого-небудь і багато робити для цього; тощо [9]. Отже, за етимологічним значенням забезпечення має більш широкий зміст, ніж захист. Так, захист виникає в разі загрози настання небезпечних, загрозливих ситуацій, які можуть тим чи іншим чином нашкодити людині, порушити її права, а також у разі настання негативних наслідків з метою їх подолання й усунення.

Проте більшість учених у науці соціального забезпечення висловлює іншу думку щодо цієї проблеми. Так, наприклад, М. Буянова соціальний захист і соціальне забезпечення визначає як різні категорії, акцентує увагу на тому, що соціальний захист може мати своїм об'єктом і суспільні відносини, не пов'язані із соціальним забезпеченням [10, с. 14]. Тобто автор надає ширшого змісту терміну «соціальний захист». До таких об'єктів можемо зарахувати соціальне житло, соціальне партнерство тощо.

Соціальний захист, на відміну від соціального забезпечення, передбачає гарантії щодо охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, оплати праці та інші заходи, необхідні для нормальної життєдіяльності людини й функціонування держави. Соціальне забезпечення порівняно із соціальним захистом є вузьким поняттям і позначає практику виплати пенсій,

соціальної допомоги, соціального догляду [11, с. 215]. Соціальне забезпечення включає також право на медичну допомогу, медичне страхування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, утримання й виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [12]. У свою чергу, П. Пилипенко зазначає, що соціальний захист є поняттям досить містким і широким, на відміну від соціального забезпечення, яким доводиться оперувати під час характеристики соціального захисту як системи суспільних відносин і яке має своє власне значення та зміст. Також автор співвідносить їх як ціле й частину [13, с. 13–14]. Іншої точки зору дотримується С. Прилипко [14, с. 54–55], який стверджує, що й соціальне забезпечення, і соціальний захист спрямовані на матеріальне забезпечення непрацездатних громадян у разі втрати ними заробітку з різних причин і в інших випадках, передбачених законодавством України про соціальне забезпечення. З огляду на ст. 46 Конституції України, їх варто вважати синонімами. Проте ми не зовсім погоджуємося із цією точкою зору й вважаємо, що недоречно отожднювати поняття, які мають різне змістове наповнення.

Власну думку з приводу співвідношення соціального захисту й соціального забезпечення висловлює й А. Гончаров, який зазначає, що «соціальне забезпечення», на відміну від «соціального захисту», використовувалося в радянській економіці. Воно представлено як організаційно-правова форма соціального захисту, що реалізувався за допомогою державного механізму [15, с. 127].

Також необхідно звернутися й до міжнародної практики, де загальновизнаним вважається термін «соціальне забезпечення» (social security). Термін «protection» (захист) застосовується до захисту права на соціальне забезпечення окремої особи (protection in individual) і навіть до захисту самого соціального забезпечення (of social security protection) [16, с. 178]. У різних країнах значення соціального захисту у вузькому сенсі (соціальне забезпечення – «social security») дещо відрізняється. У США цей термін стосується виключно пенсійної системи (для соціального захисту в широкому розумінні використовується поняття «welfare» або «welfare system» – добробут, система добробуту), у Великій Британії – всієї системи грошової допомоги, у материковій Європі (за термінологією МОП) охоплює всю грошову допомогу та охорону здоров'я, в деяких інших країнах означає здебільшого соціальне страхування [17, с. 87]. Отже, одностайної відповіді щодо співвідношення соціального

захисту й соціального забезпечення не надає нам навіть міжнародна практика.

Ураховуючи вищевикладене, пропонуємо в роботі застосовувати саме термін «соціальний захист сім'ї, дитинства, материнства та батьківства», оскільки, аналізуючи думки вчених, вважаємо, що все ж таки соціальний захист є більш широким поняттям, що спрямоване на забезпечення основних соціальних прав не тільки осіб, які перебувають у важких життєвих обставинах і які піддані соціальному ризику, а й усього населення. А отже, зміст соціального захисту представлений системою не тільки соціальних, а й інших видів заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня життя громадян. Про що більш детально мова йтиме нижче.

Існують різні теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «соціальний захист». Так, наприклад, в енциклопедії «Соціальна політика» за редакцією Н. Волгіна соціальний захист тлумачиться як один із механізмів взаємодії особи й соціуму, що полягає в системі економічних, організаційних, адміністративних, правових заходів, здійснюваних суспільством, локальним суспільством, державою, іншими соціальними інститутами, які покликані запобігати несприятливим діям на людей з боку соціального середовища та пом'якшувати наслідки таких дій [18, с. 295–296]. Подібно думки дотримуються В. Скуратівський, О. Палій, Е. Лібанова [19, с. 104] і П. Шевчук [20, с. 37], які також соціальний захист визначають через комплекс організаційно-правових та економічних заходів.

У свою чергу, К. Мельник під соціальним захистом пропонує розуміти обов'язок суспільства, який реалізує держава, щодо утримання конкретної категорії громадян в особливих випадках та особливими засобами за рахунок суспільства [21, с. 56]. Н. Болотіна соціальний захист трактує як сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийняттого рівня життя [8, с. 36]. І. Ярошенко визначає «соціальний захист» як діяльність держави, що здійснюється в рамках державного управління та спрямована на запобігання ситуаціям соціального ризику в нормальному житті особи, що забезпечує підтримання оптимальних умов життя, і закріплена в системі правових норм щодо регулювання суспільних відносин, які складаються під час задоволення потреб особи в належному матеріальному забезпеченні зі спеціальних фондів через індивідуальну форму розподілу, замість оплати праці чи як доповнення до неї у випадках, передбачених

законодавством, у розмірі не нижчому від гарантованого державою мінімального рівня [22, с. 24]. Автор, на відміну від Н. Болотіної, повніше розкриває сутність соціального захисту, вживаючи такі терміни, як «соціальний ризик», «матеріальне забезпечення», «мінімальний рівень», що відіграють важливу роль у характеристиці соціального захисту населення.

Під соціальним захистом В. Шайхатдінов розуміє діяльність держави й органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств щодо створення сприятливого навколишнього середовища, охорони материнства та дитинства, здійснення допомоги сім'ї, охорони здоров'я громадян тощо [23, с. 5]. Слушною вважаємо думку К. Бориченко, яка соціальний захист сімей з дітьми визначила як комплекс юридичних, організаційних, економічних і фінансових заходів, спрямованих на забезпечення реалізації сім'ями з дітьми права на захист від несприятливих наслідків соціальних ризиків, їх подолання або пом'якшення [24, с. 15]. Також соціальний захист характеризується, по-перше, як сукупність соціальних і юридичних гарантій, метою яких є забезпечення державою для кожного члена суспільства реалізації його основних соціально-економічних прав, передусім права на рівень життя, необхідний для нормального відтворення та розвитку особистості; по-друге, як ефективні засоби, що дають змогу впровадити необхідний рівень солідарності між особами, які отримують доходи, і тими, які їх не мають через свій вік, стан здоров'я та неможливість знайти роботу [25, с. 184]. О. Шерстобоев зауважує, що соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Організаційно-правові заходи передбачають створення інститутів соціального захисту й законів, які повинні керувати їхньою діяльністю, економічні заходи – формування механізмів перерозподілу доходів, тобто стягнення податків та інших платежів і трансфертів [26, с. 330].

Система соціального захисту – комплекс, політика, в основному спрямована на дотримання прав людини (соціальних та інших); забезпечення соціальних гарантій, гідного життя (якості життя) людини або окремих груп населення, задоволення потреб; підтримку доходів населення в особливих ситуаціях, створення умов самореалізації тощо. У такому контексті об'єктом соціального захисту, зрештою, є людина, зокрема її матеріальне або суспільне становище, незалежно

від її статі, віку, національності тощо, а також різні групи і спільності (зокрема трудящі, працевзайняті, населення й ін.), сам же соціальний захист як суспільне явище виник на відносно пізніх стадіях розвитку людського суспільства (капіталізм, соціалізм, індустріальне суспільство). Тому соціальний захист має розглядатися як категорія, що відображає сукупність відносин, які складаються в суспільстві з приводу виробництва, розподілу й перерозподілу суспільного продукту з метою забезпечення адекватної соціальної адаптації й інтеграції індивідів, не здатних самостійно справитися з негативною дією соціальних ризиків, як стверджує В. Лаврухін [76, с. 68–69].

Також поняття соціального захисту можна зустріти й у положеннях національного законодавства. Наприклад, Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 № 20/95-ВР визначає соціальний захист як комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру, здійснення яких покладається на уповноважених суб'єктів, щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки.

Висновки

Отже, проаналізувавши думки вчених щодо розуміння поняття «соціальний захист», пропонуємо під соціальним захистом сім'ї, дитинства, материнства та батьківства розуміти систему економічних, організаційно-правових, фінансових заходів, які спрямовані на забезпечення належного життєвого рівня для сімей з дітьми, багатодітних, неповних і малозабезпечених сімей, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів, надання їм соціальної допомоги й соціальної підтримки, встановлення гарантій, пільг, компенсацій унаслідок виникнення відповідних соціальних ризиків (малозабезпеченість, сирітство, інвалідність, тощо) з метою їх подолання чи пом'якшення.

Аналізуючи сутність соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства, можемо виокремити основні його ознаки, а саме: 1) має системний характер; 2) притаманний комплексний характер; 3) упроваджується через економічні, правові, фінансові, організаційні заходи; 4) має чітко визначену мету – забезпечення добробуту й матеріального, психологічного, фізичного благополуччя сімей з дітьми, багатодітних, неповних і малозабезпечених сімей, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського

підкування, інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів; 5) реалізується уповноваженими на те державними органами, установами, соціальними службами, організаціями тощо; 6) в основі соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства лежить система ризиків: незабезпеченість, сирітство, інвалідність, багатодітність, тощо; 7) найбільш поширеними видами соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства є допомоги, соціальні послуги, соціальні пільги.

Список використаних джерел:

1. Жук О. Проблеми трактування дефініції «соціальний захист». *Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (30–31 жовт., 2015). URL: http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/article/file/2332/oleh_ekonomika_30-31.10.2015.zip.
2. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток: Міжнародний документ ООН від 01.01.1995. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_505/page.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
4. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения. Москва: Международный центр финансово-экономического развития, 1997. 208 с.
5. Гарасимів Т.З. Право соціального забезпечення України (Загальна частина). Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2004. 240 с.
6. Шульга Н.В. Співвідношення понять «соціальне забезпечення» та «соціальний захист». *Митна справа*. 2011. Ч. 2. № 4 (76). С. 24–28.
7. Устинов С.О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.
8. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 35–40.
9. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
10. Право социального обеспечения России: учебник / М.О. Буянова, К.Н. Гусов и др.; отв. ред. К.Н. Гусов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва, 2008. 640 с.
11. Лондар С.Л., Тимошенко О.В. Фінанси: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2009. 384 с.
12. Iaroshenko I.S. Pravo sotsial'nogo obespecheniia [Law of social security]. Kiev, 2005. 232 p.
13. Право соціального забезпечення: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін.; за ред. П.Д. Пилипенка. Київ: Видавничий Дім «In Юре», 2006. 496 с.
14. Прилипко С.М. Проблеми теорії права соціального забезпечення: монографія. Харків: ПП Берека-Нова, 2006. 264 с.
15. Гончаров А. Поняття соціального захисту. *Підприємство, господарство і право*. 2009. № 10 (166). С. 126–128.
16. Кісіль О.Ю. Загальні підходи до розуміння категорії «соціальне забезпечення». *Право і безпека*. 2011. № 5 (42). С. 176–180.
17. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. Миколаїв, 2012. 152 с.
18. Социальная политика: энциклопедия / под ред. Н.А. Волгина. Москва: Альфа-Пресс, 2006. 411 с.
19. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. Київ: Вид-во УАДУ, 2003. 265 с.
20. Шевчук П.І. Соціальна політика та соціальна безпека: навчальний посібник. Львів: Вид-во ЛРІДУ УАДУ, 2003. 178 с.
21. Мельник К.Ю. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ (проблеми теорії та практики): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2003. 202 с.
22. Ярошенко І.С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2006. 219 с.
23. Шайхатдинов В.Ш. Право социального обеспечения Российской Федерации: учебное пособие. Вып. 1. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1996. 421 с.
24. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 20 с.
25. Семігіна Т.В. Словник із соціальної політики. Київ: ВД «Киево-Могилянська академія», 2005. 253 с.
26. Шерстобоев О.В. Соціальний захист та соціальна безпека в аспекті господарської діяльності. *Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи*: тези доповіді VI Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 лютого 2016 р.). Київ: Національний авіаційний університет, 2016. Т. II. С. 329–331.

In the article, based on the analysis of a number of scientific positions on the interpretation of the term "protection" and "social protection", the author defines the concept of "social protection of family, childhood, motherhood and paternity". It is emphasized that social protection should be considered as a category that reflects the totality of the relations that are formed in society regarding the production, distribution and redistribution of a social product in order to ensure adequate social adaptation and integration of individuals who are not able to cope with the negative effects of social risks. The main features of social protection of family, childhood, motherhood and paternity are distinguished, namely: it is systemic; inherent complex

character; implemented through economic, legal, financial, organizational measures; has a clearly defined goal - to ensure the well-being and material, psychological, physical well-being of families with children, large children, single and needy families, orphans and children deprived of parental care, disabled children and disabled children; implemented by authorized bodies of state bodies, institutions, social services, organizations, etc.; at the heart of social protection of the family, childhood, motherhood and paternity is a system of risks: low income, orphanage, disability, multiple children, etc.; the most common types of social protection for the family, childhood, motherhood and paternity are benefits, social services, social benefits. It is concluded that the social protection of family, childhood, motherhood and paternity should be understood as a system of economic, organizational, legal and financial measures aimed at ensuring a decent standard of living for families with children, large children, single and needy families, orphans and children deprived of parental care, disabled children and disabled children, providing them with social assistance and social support, providing guarantees, benefits, compensations due to the emergence of appropriate social x risks (poverty, orphanage, disability, etc.) with a view to overcoming or mitigating them.

Key words: protection, social protection, childhood, motherhood, paternity, systematicity, complexity.

